તિથિ પ્રકરણ-હકિકત અને ઇતિહાસ

卐

: લેખક :

પૂ. મુ. શ્રી ભુવનચંદ્રવિજયજી મહારાજ

વડાલા [મુંબઇ]

卐

: પ્રકાશિકા :

શ્રી હર્ષપુષ્પામૃત જૈન ગ્રંથમાલા

લાખાબાવળ (જામનગર)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

તિથિ પ્રકરણ-હકિકત અને ઇતિહાસ

પૂ. મુનિરાજ શ્રી ભુવનચંદ્રવિજયજી મહારાજ. વડાલા (મુંબઇ)

(જૈન સંઘમાં પર્વતિથિનું આરાધન ઘણું અગત્યનું છે. તે અંગે જે મંતવ્યભેદ ચાલે છે તેના ઊંડાણમાં થોડા ઉતરાય તો તે ભેદ ટળી જાય અને તેથી એક શાસન-હિતચિંતક મુનિરાજશ્રી આ વિષય અંગે હકિકત અને ઇતિહાસનું અત્રે નિરૂપણ કરે છે. જે વાંચકોને સત્યની પ્રતીતિ કરાવશે. —સં.)

શાસન અને શ્રી સંઘ. શ્રી સંઘ અને ધર્મ. ધર્મ અને આચાર. આચાર અને સિદ્ધાંત. સિધ્ધાંત અને સામાચારી. આ બધા પરસ્પર સંલગ્ન છે. મુક્તિ માર્ગની સુંદર સાંકળ છે.

તિથિ અંગે આરાધના. તિથિકાળ આગમીય. પ્રતિક્રમણની આચરણા-સામાચારી. આ અંગે સં. ૧૯૩૫ સુધી સામાન્ય વાતાવરણ. સં. ૧૯૫૨ માં પ્રશ્ન ઉભો થયો. સં. ૧૯૫૨ માં ભાદ્ર સુ. ૫ નો ક્ષય પંચાંગમાં હતો. ભાદ્ર શુકલ ચતુર્થી અવ્યાબાધ હતી. સંવત્સરી આરાધનામાં કોઈ વિક્ષેપ હતો નહિ. પ્રશ્ન પંચમીનો ઉઠયો. પંચમીની આરાધના કેવી રીતે કયારે કરવી? આગલે દિવસે તો સંવત્સરીની આરાધના અવ્યાબાધ મળે છે. આ સિવાયની પંચમી હોત તો તો क्षये पूर्वा तिथि कार्या—નિયમથી ચતુર્થીને દિવસે પંચમીની આરાધના થતી આવી છે.

એક વર્ગે સંવત્સરી સાથે જ પંચમીની આરાધના શાસ્ત્ર પાઠોના સબળ-આધારે કરી. બીજા વર્ગે તે વર્ષ પુરતા બીજા પંચાંગના આધારે છઠ્ઠનો ક્ષય સ્વીકારી, પંચમી ઉભી રાખી, ચતુર્થીની સંવત્સરી યથાસ્થિત કરી. બન્ને વર્ગે ભાદ્ર શુકલ ચતુર્થી અવ્યાબાધ રાખી. અપવાદરૂપ એક પૂજ્યે ચારેક સાધુ સાથે ત્રીજનો ક્ષય કરી, ત્રીજે ચોથ કરી ચોથે-સંવત્સરી ન કરતા ત્રીજે જ કરી.

સં. ૧૯૬૧ માં ભાદ્ર સુ. ૫ નો ક્ષય પંચાંગમાં આવ્યો. ભારતવર્ષના સકલ શ્રી શ્વે. મૂ. પૂ. સંઘે ચતુર્થી સંવત્સરી ઉદયાત્ ચતુર્થીએ જ કરી. પૂ. આ. શ્રી સાગરાનંદ સૂ. મ. એ પણ અલબત્ત જાહેર કરીને કે હું કુવૃષ્ટિ ન્યાયથી બધાની સાથે થાઉં છું. કુવૃષ્ટિ ન્યાયની સંગતતા અસંગતતામાં હાલને તબકકે ઉતર્યા વિના સં. ૧૯૮૯ માં પહોંચીએ. સં. ૧૯૮૯ માં ભાદ્ર સુ. ૫ નોજ ક્ષય પંચાંગમાં હતો. ત્યાં પાછા પૂ. સાગરજી મ. જુદા પડયા.

સં. ૧૯૯૨ માં ભાદ્ર સુ. ૫ બે હતી. ધારણા સરળ અને સ્પષ્ટ હતી. પૂ. સાગરજી મ. સિવાય બધા ભાદ્ર સુ. ૪ ઉદયાત્ અવ્યાબાધ રાખીને જ આરાધના કરે એ સ્વાભાવિક ગણાય. પણ વાતાવરણમાં પલ્ટો આવ્યો. वृध्धौ कार्या तथोत्तरा-નિયમથી પૂ. બાપજી મ. ના સમુદાયે આ. શ્રી ભદ્રસૂ. મ. પૂ. લબ્ધિસૂ. મ. પૂ. પ્રેમસૂ. મ. પૂ. ભક્તિસૂ. મ. પૂ. કર્પૂરસૂ. આદિ મ. સાહેબોએ ભાદ્ર સુ. ૪ ને પંચાંગ પ્રમાણે અવ્યાબાધ રાખી સંવત્સરીની આરાધના કરી. પહેલી ફલ્ગુ પંચમીના પારણા થયા અને બીજી ઉદયાત્ પંચમીએ પંચમીની આરાધના કરી. પૂ. નેમિસૂ. મ. આદિ મ. સાહેબોએ બે ચોથ બનાવી બીજી ચોથે એટલે પહેલી ફલ્ગુ પંચમીએ સંવત્સરી કરી. જો કે તેઓશ્રીના પ્રચલિત કરેલા નિયમ પ્રમાણે બીજા પંચાંગમાં બે છઠ મળી શકતી હતી, જ્યારે પૂ. સાગરજીએ બે ત્રીજ બનાવી પહેલી ફલ્ગુ પંચમીએ સંવત્સરી કરી, બસ આ ૧૯૯૨ થી પગરણ મંડાયા આધુનિક 'તિથિ પ્રકરણ'ના.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સં. ૧૯૯૩ માં પણ ભાદ્ર સુ. ૫ બે હતી. બાણું પ્રમાણે બને એ સ્વાભાવિક છે. પણ એક વિશેષતા ૯૩ ની હતી. પૂ. બાપજી મ. ને માત્ર પોતાને (પોતાના સમુદાયને ભાદ્ર સુ. ૪ ઉદયાત્ આરાધના માટે આજ્ઞા કરી) વચનબધ્ધતાના દોરે ફરી ૯૨ માં અલગા રહેવું પડયું હતું. તેઓશ્રી ૯૩ માં ઉદયાત્ ચતુર્થીની સંવત્સરી આરાધી ખૂબ જ આનંદ પામ્યા. એટલું જ નહિ પણ ત્યાર બાદ તેઓશ્રીએ પ્રસંગ પામી-પ્રશ્ન થતાં ખૂબ જ સ્પષ્ટ ખુલાસો પણ કર્યો કે :-

સંવત્સરી ૧૯૬૨ માં શનિવારે છતાં રવિવારે કરેલી શાથી? એ વખતે વાટાઘાટની શબ્દ જાળમાં હું ઠગાયો હતો....મને કોઇએ પૂછયું કે પૂછાવ્યું તે બધાને મેં ભા. સુ. ૪ શનિવારે જ સંવત્સરી કરવી જોઇએ... પહેલી પાંચમે સંવત્સરી થાય જ નહિ એમ કહેલ. તદુપરાંત 'ચતુર્દશી છતાં વિરાધીને પૂનમે ચતુર્દશી કરવી એ મહાપાપ છે. વિ. વિ.

પછી તો એક વર્ગે સંવત્સરીના ઉદયાત્ પ્રશ્ન સાથે સાથે-બે પુનમે બે તેરસ આદિની ચાલી પડેલી પ્રથાને પણ તિલાંજલિ આપી. પંચાંગો અલગ છપાવ્યા એટલે ઉહાપોહ ઓર વધી ગયો કે વધારી દેવામાં આવ્યો, અને જેઓને ધર્મ-આરાધના-સામાચારી કે તિથિ સાથે ઝાઝી લેવાદેવા નહિ. દેવ-ગુરૂ ધર્મના સાચા સ્વરૂપ જ્ઞાનની કાંઇ પડી ન્હોતી, માત્ર જમાનાના પવને ઉડતા હતા, તે બધાએ તો, (બે વર્ગ તો બાજુએ રહ્યા) અનેક ગુલબાંગો ઉડાવી વાતાવરણ કલુષિત કરી મૂકયું.

સૌજન્યનિધિ કસ્તુરભાઇએ આ વાતાવરણનો અંત આવે અને શ્રી સંઘ સમાધિપૂર્વક આરાધના કરી શકે એ હેતુથી-પૂ. સાગરજી મ. અને પૂ. રામચંદ્ર સૂ. મ. વચ્ચે લવાદી પધ્ધતિથી ચર્ચા પાલીતાણામાં મૌખિક રીતની પણ ગોઠવી અને પરસ્પરના લખાણ-ઉત્તર-પ્રતિઉત્તર લવાદને બન્ને પૂજ્યોની સમ્મતિથી સોંપાયા.

પરિણામ-શાસ્ત્રીય અર્થમાં પરિણમ્યું. પણ સમાજનું સદ્ભાગ્ય નહિ તે છેવટે કસ્તુરભાઇને પણ જાહેર નિવેદન કરવું પડયું કે પૂ. સાગરજી મ. જેવા લવાદ પર ખોટો આક્ષેપ કરી પોતાની લેખીત કબુલાતને આઘી મૂકે છે એ દુઃખદ બીના છે. આ આશયની જાહેરાત પછી વાતાવરણ ક્ષુબ્ધ બને એ સ્વાભાવિક છે.

પછી તો સં. ૨૦૦૪ અને ૨૦૧૩ અને ૧૪ માં પણ ભાદ્ર સુ. ૫ નો ક્ષય આવ્યો. ત્યાં પણ એક વર્ગે ગુરૂગત પ્રણાલિકામાં પણ ફેરફાર કર્યા વિ. ઇતિહાસથી સમાજને કોઇ સંગતિ કે ફાયદો પ્રાપ્ત થયો નહિ.

સં. ૨૦૧૪ ના સંમેલને સાધુ સંસ્થાને માત્ર એક ડાઘ આપ્યો. અને આવ વખતે કસ્તુરભાઈ જેવા પરદેશ જઈ બેઠા એ પણ એ ક્ષતિ જ હતી. પણ તે સાલમાં આરાધના અંગે એકતા જળવાઈ. અલબત્ત વર્ષોથી ચાલતા-મનાતા પંચાંગને વિસર્જન કરી કાયમ માટે 'જન્મભૂમિ' પંચાંગનો સ્વીકાર કરીને. જરૂર આ બધું થયું વિધિપૂર્વક.

આ દરમ્યાન એક વાત બહુ પ્રચલિત બની હતી. જે વર્ગે શાસ્ત્રીય માર્ગ સ્પષ્ટ રીતે અપનાવી લીધો તે બધાએ વર્તમાન મુખ્ય પૂજ્યોને સમ્મત કરીને નહિ. શાસ્ત્રીય સંવત્સરી છોડાઇ ત્યાં બીજી સમતિ મળવાનો કે મેળવવાનો અવકાશ નહિ. સાથે સાથે કાળબળની વિપરીત અસરમાંથી શાસ્ત્ર સિદ્ધાંત રક્ષણનો પ્રશ્ન પણ બળવાન ઉભો જ હતો. આનો કાંઇક માર્ગ કાઢવાની સદ્બુધ્ધિથી અને બીજા વર્ગને પણ નજદીક આણી પોતાને પ્રાપ્ત સત્યમાં ભેળવવાની ભલી ઈચ્છાથી પૂ. પ્રેમસૂ. મ. આદિ મ. સાહેબોએ એક આપવાદિક પટ્ટક-સં.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૦૨૦માં પીંડવાડા મુકામે જાહેર કર્યો. જેથી કલ્યાણક તિથિઓ અને સંવત્સરી આદિ તિથિની શાસ્ત્રીય આચરણા-અવ્યાબાધ રાખી માત્ર બે પુનમ બે અમાસના પ્રસંગે ચાલુ પ્રથાની બે તેરસનો અપેક્ષા સાથે અપવાદિક સ્વીકાર થયો અને શ્રી સંઘમાં કામચલાઉ એકતાનું પ્રસરણ ગણાયું.

ત્યાર પછી ચાલુ ૨૦૨૮ના ચાલુ વર્ષે ભાદ્ર સુ. ૫ બે આવેલ છે. પટ્ટકવર્તી વર્ગને તો તદ્દન સુગમ છે. કોઇ વિકલ્પ વિચારવાનો રહેતો જ નથી. ઉદયાત્ ભાદ્ર સુ. ૪ સોમવારે શ્રી સંવત્સરી મહાપર્વની નિરાબાધ આરાધના કરશે. પહેલી ફલ્ગુ પંચમીએ પારણું થશે. દ્વિતીય ઉદયાત્ પંચમીની આરાધના કરશે. બીજા વર્ગને તેમના નિયમ પ્રમાણે એટલે કે ૧૯૫૨ પ્રમાણે બીજા પંચાંગનો આધાર લઈ બે છઠ્ઠનો સ્વીકાર કરી ભાદ્ર સુ. ૪ અવ્યાબાધ રાખવી હશે તો રાખી શકશે. બાકી તો બે પાંચમની બે ચોથ અને બે ત્રીજ કરી ફલ્ગુ પંચમીએ બીજા વર્ગમાં આરાધના થશે.

આ છે સાદો સીધો સરળ ઈતિહાસ, ૧૯૫૨ થી ૨૦૨૮ સુધીનો. હવે અકબર બાદશાહ પ્રતિબોધક જગદ્ગુરૂ પૂ. વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજાના કાળથી સં. ૧૯૩૫ સુધીના પ્રસંગો સામાન્ય રીતે અવલોકીએ. તે પહેલાં ભાદ્ર સુ. ૫ સંવત્સરી પર્વને સ્થાને ભાદ્ર સુ. ૪ અને તેને અનુસરીને–ત્રણ ચોમાસીમાં અષાડ સુ. ૧૪, કા. સુ. ૧૪ અને ફા. સુ. ૧૪સે આરાધનાની ત્રણ પક્ખી કેવી રીતે સમાઇ ગઈ એ જોવું જરૂરી થઇ પડશે.

શાતવાહન–રાજાએ પૂ. કાલિકસૂ. મ. ને વિનંતિ કરી કે પંચમીએ ઇંદ્રમહોત્સવમાં મારે હાજરી આપવી પડશે માટે ભા. સુ. ૬ઠે સંવત્સરી રાખો. પૂ. શ્રીએ अंतराविअ से कप्पई,.પાઠને ધ્યાનમાં રાખી ૬ઠ્ઠ ન રાખતા ચોથ મંજુર કરી અને અ. સુ. ૧૪ પછીના પચાસમે દિવસે જેમ ભાદ્ર સુ. ૪ની સંવત્સરી કરી તેમજ ભાદ્ર સુ. ૪ પછીના સીત્તેરમે દિવસે કા. સુ. ૧૪સે (કા. સુ. ૧૫ને બદલે) ચોમાસી કરી. અને તે રીતે ત્રણ ચૌદશના પક્ખી ત્રણ ચોમાસીમાં અંતર્ગત બન્યા. ત્યાર બાદ ત્રણસો વર્ષ સુધી એકધારી આરાધના ભાદ્ર સુ. ૪ ઉદયાત્ તિથિએ સંવત્સરીની ચાલ્યા જ કરી. પ્રાય: કોઇ પ્રશ્ન ઉઠયો નથી. પણ પૂ. હીરસૂ. મ. ના વખતમાં તેઓશ્રી સમક્ષ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો કે “પુનમ અમાસની વૃદ્ધિએ પહેલાં તો બીજી તિથિ આરાધ્ય ગણાતી હતી. પણ કોઈક એમ કહે છે આપ પહેલી તિથિને આરાધ્ય જણાવો છો તો તે કેમ?' ઉત્તરમાં પૂ. હીરસૂ. મ. જણાવે છે કે, 'પુનમ અમાસની વૃદ્ધિમાં બીજી તિથિ જ આરાધ્ય તરીકે જાણવી' બીજો પ્રશ્ન વડા કલ્પના છઠનો ઉભો થયો. 'જ્યારે ચૌદશે કલ્પ વંચાય અથવા અમાવાસ્યા આદિ તિથિની વૃદ્ધિમાં અમાવાસ્યાએ અથવા એકમે કલ્પ વંચાય ત્યારે છઠનો તપ કયે દિવસે કરવો?' ઉત્તરમાં પૂ. શ્રી. ફરમાવે છે કે 'જ્યારે ચૌદશે (કે અમાવાસ્યા આદિએ) કલ્પ વંચાય ત્યારે છઠનો તપ અમુક દિવસે જ કરવો તેવું દિવસનું નિયતપણું નથી. ઠીક પડે તેમ કરવો. એમાં આગ્રહ શો?' ત્રીજો પ્રશ્ન ભાદ્ર સુ. ૫ની આરાધના સંબંધી થયો. 'જેણે શુક્લ પંચમી ઉચ્ચરેલી હોય, તે જો પર્યુષણાનો અઠ્ઠમ બીજથી કરે તો શું તેણે પાંચમનું એકાસણું અવશ્ય કરવું જોઈએ? કે જેવી ઈચ્છા?' પૂ. શ્રી જણાવે છે–'મુખ્ય વૃત્તિથી તેણે ત્રીજથી અઠ્ઠમ કરવો જોઈએ. જો તેણે કદાચ બીજથી અઠ્ઠમ કર્યો હોય તો પાંચમનું એકાસણું કરવાને માટે આગ્રહ નથી. કરે તો સારૂં' ચોથો પ્રશ્ન પંચમી અને પૂર્ણિમાના ક્ષય પરત્વે પૂછાયો. 'પાંચમ તિથિ તુટી હોય તો તેનો તપ કઈ તિથિમાં કરવો? અને પૂર્ણિમા તુટી હોય તો શામાં? પૂ. શ્રીએ ખુલાસો કર્યો કે,

'પાંચમ તિથિનો ક્ષય હોય ત્યારે તેનો તપ પૂર્વ તિથિમાં કરાય છે. પૂર્ણિમા તુટી હોય ત્યારે તેરસ ચૌદશનો કરવો. તેરસે ભૂલી જવાય તો પડવે પણ (એટલે કે ચૌદશ પડવે).

ત્યાર બાદ પૂ. શ્રી સેનસૂ. મ. સામે પણ પ્રશ્નો ખડા થયા છે. જેમ કે–' અગીઆરસની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે શ્રી હીરવિજયસૂરિ મહારાજનો નિર્વાણ મહિમા, પૌષધ–ઉપવાસ વિગેરે કૃત્ય, પૂર્વની કે પછીની અગીઆરસે કરવું ?' પૂ. શ્રી જણાવે છે કે, 'ઔદયિકી અર્થાત્ બીજી અગીઆરસે શ્રી હીરવિજયસૂરિ મહારાજનો નિર્વાણ પૌષધ વિ. કરવો.' બીજો પ્રશ્ન–' રોહિણીનો ઉપવાસ અને પંચમી આદિનો ઉપવાસ કારણ હોય તો જે તિથિમાં તે મળી જતી હોય તેમાં કરાય કે નહિ ?' ઉત્તરમાં પૂ. શ્રી જણાવે છે કે–' કારણ હોય તો મળતી તિથિમાં કરાય અને કરાવાય એવી પ્રવૃત્તિ દેખાય છે. કારણ વિના તો ઉદય તિથિમાં જ કરાય એમ જાણવું.'

સમકાલીન શ્રી ધર્મસાગરજી ઉ. સમક્ષ પ્રશ્ન ઉભો થયો કે 'પુનમના ક્ષયે તમે શું કરશો ? પૂ. શ્રી એ સમાધાન આપ્યું કે 'વાહ, તમારી વિચાર ચતુરાઈ ! કારણ કે ચૌદશને દિવસે ચૌદશ પુનમ બન્ને વિદ્યમાન હોવાથી પુનમની આરાધના પણ ચૌદશ ભેગી થઈ જ જાય છે.'

અઢારમી સદીમાં તિથિચર્ચાને અંગેનો કોઈ ખાસ ઈતિહાસ હોવાનું પ્રાયઃ જાણમાં નથી. એટલે સત્તરમી સદીની માન્યતા પ્રચલિત રહે એ સ્વાભાવિક છે. પરંતુ ઓગણીસમી સદીમાં તિથિવિષયક પૂર્વમાન્યતામાં હલી ચલી થવા માંડી, કારણ તરીકે દેવસૂરગચ્છ અને અનસુરગચ્છ બે વિભાગ અને તેથીએ વિશેષ તત્કાલીન ગાદીપતિ શ્રી પૂજ્યોની સ્વેચ્છાપૂર્વકની આજ્ઞા ખાસ કારણરૂપ લેખાય. દા. ત. આનન્દસૂરિગચ્છ પૂર્ણિમાની વૃદ્ધિએ એકમની વૃદ્ધિ કરવામાં માનતો અને તેના આધાર રૂપે 'ત્રયોદશ્યાં વિસ્મૃતૌ તુ પ્રતિપદ્યપીતિ' પાઠનો ઉપયોગ થતો (આ પણ એક આશ્ચર્ય ગણાય ને ?) બીજી બાજુ દેવસૂરગચ્છના યતિઓ બે પુનમને સ્થાને બે તેરસની વૃદ્ધિના આગ્રહવાળા બન્યા. આ ખેંચતાણનો અંત આણવા ૧૮૬૯માં સુરત મુકામે લેખ કર્યો કે '૩૬ પલની ઉદયાત્મક તિથિ માનવી. ત્રણ ચોમાસીની પુનમનો ક્ષય હોય તો બારસ તેરસ એકઠા કરવા. બીજા માસની પુનમનો ક્ષય હોય તો પડવાનો ક્ષય કરવો' આની સામે પણ– 'પૂર્ણિમા ચૌદશમાં મળેલી દેખાય છે પણ પ્રતિપદામાં દેખાતી નથી' વિ. ચર્ચા શરૂ થઈ સાથે જ પૂર્ણિમા ક્ષયે તેરસના ક્ષયનો વિરોધ પણ શરૂ થયો.

આમ ઓગણીસમી સદીના પ્રાયઃ છેલ્લા ચરણમાં 'તિથિ પ્રકરણ' ના ગણેશ મંડાયા એમ કહી શકાય. ભલે સંવિગ્ન સાધુઓ તે વખતે હતા. વિદ્વાન અને ત્યાગી પણ હતા. જૈન સંઘમાં પૂજનીય હતા. પણ સંખ્યા કેટલી ? વિહારના ક્ષેત્રો કેટલા ? જ્યારે બીજી બાજુએ શ્રી પૂજ્યોનું સામ્રાજ્ય હતું. તેઓ પરિગ્રહધારી અને સાધ્વાચારમાં શિથિલ હતા. એ તો હકીકત છે સંખ્યાબળ ઘણું. સંવિગ્નોને પણ શ્રી પૂજ્યોની આજ્ઞામાં રહી ચાતુર્માસ કરવા પડતા. ધાર્મિક કાર્યો–માન્યતાઓમાં શ્રી પૂજ્યોનો બોલ તે જ છેલ્લો નિર્ણય. આ પરિસ્થિતિ પ્રાયઃ વીસમી સદીના પ્રથમ ચરણ સુધી ચાલુ રહી. દા. ત. :–

સં. ૧૯૨૮માં ભાદ્ર સુદિ એકમો બે હતી. તે વખતના શ્રી પૂજ્ય ધરણેંદ્રસૂરિએ આજ્ઞાપત્ર કાઢયું કે 'આગામી પર્યુષણામાં બે પડવા છે તેને બદલે તમ્હારે બે તેરસો કરવી.' સામાન્ય સાધુઓ અને યતિઓ જ નહિ પણ શ્રી રાજનગર (અમદાવાદ) ના પ્રસિદ્ધ ચાર ઉપાશ્રયોમાં રહેલા સંવિગ્ન

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વિશિષ્ટ મહાત્માઓને પણ આ વિચિત્ર આજ્ઞાનું પાલન કરવું પડયું. આવી તો કાંઇક અશાસ્ત્રીય રૂઢિઓ અને વિપરીત માન્યતાઓ યતિકાળમા પ્રચલિત થઈ પડી અને પરિણામે અજ્ઞાન કારણે કુસંપનું વાતાવરણ ફેલાતુ રહ્યું. સં. ૧૯૩૫ માં શ્રી પૂજ્ય ધરણેંદ્રસૂરિએ ભાદ્ર સુ. ૨ ના ક્ષયે શ્રાવણ વદિ ૧૩ નો ક્ષય જાહેર કર્યો. પૂ. શ્રી ઝવેરસાગરજી મ. (પૂ. શ્રી સાગરજી મ. ના ગુરૂજી) એ તે સામે જાહેર કર્યું કે........ 'અબકે પર્યુષણમેં એકમ દુજ ભેલી કરણી.'

આ રીતે સં. ૧૮૯૯થી પાછલા કાળમાં અને ૧૯૫૨થી આધુનિક યુગમાં તિથિપ્રકરણની શરૂઆત ગણાઈ. પણ આધુનિક યુગ છાપાનો એટલે ઉહાપોહ મોટો દેખાય. સં. ૧૯૫૨માં સૂક્ષ્મચિંતક સુશ્રાવક અનુપચંદભાઇના શુભ પ્રયાસથી વાતાવરણ મઝેનું રહ્યું. સં. ૧૯૮૧માં છપાએલ 'પ્રશ્નોત્તર રત્નચિંતામણિ' માં નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ મળે છે.

'સં૦ ૧૯૫૨ની સાલમાં ભાદરવા સુ. ૫ નો ક્ષય હતો. તે ઉપરથી અનુપભાઈએ શ્રીમદ્ આચાર્ય મહારાજશ્રી આત્મારામજી મહારાજને પૂછેલું.... તેનો જવાબ એ આવ્યો કે પાંચમનો ક્ષય આ વખતે કરવો સારો છે. ત્યારબાદ જેઠ મહિનામાં શ્રીમદ્ આચાર્ય મહારાજે કાળ કર્યો.... શ્રીમદ્ આચાર્ય મહારાજશ્રી સિદ્ધિસૂરિજી છાણી ચોમાસું રહ્યા હતા. તેમની પાસે સુરત, અમદાવાદ વગેરે ગામોના કેટલાક ભાઇઓ આવ્યા હતા ત્યાં અનુપચંદભાઇ પણ ગએલા હતા, તેઓને એ બાબતમાં સેનપ્રશ્ન હીરપ્રશ્ન વિગેરેના પુરાવા આપી તેઓનું સમાધાન કર્યું. સઘળા એ પ્રમાણે કરવા સમ્મત થયા...'

સં૦ ૧૯૮૯માં ભાદરવા સુ. ૫ નો ક્ષય હતો. અને આખા તપાગચ્છે ભાદરવા શુદિ ૪ ના દિવસે સંવચ્છરીપર્વની આરાધના કરી હતી. પણ શ્રી સાગરજી મ. ના સમુદાયે આ વખતે પણ ઔદયિક ત્રીજને ચોથ કલ્પીને આરાધના કાર્યક્રમ બહાર પાડયો હતો. જેની સામે શ્રી વિજયનીતિસૂરિજી મહારાજે એક પુસ્તિકા બહાર પાડી તેનો વિરોધ કર્યો હતો.

આ પ્રમાણે લગભગ ૪૦ વર્ષમાં ત્રણવાર ભાદ્ર. સુ. ૫ ના ક્ષયે પૂ. સાગરજી મ. સિવાય પ્રાયઃ બધાએ ચતુર્થી અવ્યાબાધ આરાધના માર્ગ તપાગચ્છમાં કબુલ રાખ્યો હતો. જરૂર કેટલેક સ્થળે બીજા પંચાંગના આધારે ૬ નો ક્ષય માની તોષ લીધો હતો. પણ સો વર્ષમાં ન આવેલી ભાદ. સુ. ૫ એ ૧૯૯૨માં આવી અને તેથી ક્ષયને માનનારા પણ વૃદ્ધિમાં ગોટાળે ચડી ગયા. અને કહેવું જોઈશે કે આ બાબતમાં અંતર્ગત મુખ્યતઃ પૂ. નેમિસૂ. મ. હતા. પછી તો અનેક પ્રકારના આંદોલનો વહેતા થાય એ સ્વભાવિક છે. પણ તેને બહુ ગણનામાં લેવા યોગ્ય નહિ.

સં. ૧૯૯૭ માં પૂ. બાપજીએ અમદાવાદ માં પોતાને વ્યાખ્યાન સભામાં પૂછાએલ પ્રશ્નોના ઉત્તરનાં જણાવેલ કે 'શાસ્ત્રની આજ્ઞાની વિરાધના થાય એવી પરંપરા હોય જ નહિ. ....આપણે સંમેલન (૧૯૯૦) થયું તે વખતે આ વાત કરી હતી, પણ તે વખતે તો–

'આ વિષય આપણા એકલા તપાગચ્છનો છે અને અહિં બીજા ગચ્છોના પણ આવેલ છે.' આથી વાત પડતી મુકાઈ હતી.... શાસ્ત્રની આજ્ઞા મુજબ તો એ પૂનમની બે તેરસ અને પૂનમના ક્ષયે તેરસનો ક્ષય થાય કરે નહિ.'

સં. ૧૯૯૯ માં પૂ. સાગરજી મ. અને પૂ. રામચંદ્રસૂ. મ. વચ્ચે લવાદી ગોઠવી આ તિથિપ્રકરણનો અંત આણવા કસ્તુરભાઈ તરફથી પ્રયત્ન થયો. જેમાં પૂ. સાગરજી મ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

તરફથી નવ મુદ્દાઓ પૂ. રામચંદ્રસૂ. મ. તરફથી ૨૫ મુદ્દાઓ. બન્ને પૂજ્યો તરફથી તેનું પોતાની માન્યતાનુસાર ખંડન પાલીતાણામાં લવાદની હાજરીમાં મૌખિક ચર્ચા. ત્યારબાદ લવાદનો નિર્ણય કબુલ રાખવા બન્ને પૂજ્યોએ લેખિત કરાર કસ્તુરભાઈને સોંપ્યો. લવાદનો સંસ્કૃતભાષામાં નિર્ણય અને પોતે જ તેનું ઇંગ્લીશ કરીને પણ મોકલેલ. કસ્તુરભાઈએ તેનું ગુજરાતી કરાવીને તે પણ પ્રગટ કર્યો. તે લેખિત કરાર અને લવાદનો આખરી નિર્ણય નીચે પ્રમાણે છે.

કરાર :– તિથિચર્ચાને અંગે અમે બન્નેએ (આચાર્ય મહારાજ સાગરાનન્દ સૂરીશ્વરજી અને આચાર્ય રામચન્દ્રસૂરિજીએ) જે જે મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત કર્યા તથા તેના સમર્થનમાં જે લખ્યું અને ખંડનમાં જે લખ્યું તે કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ મારફત ડૉક્ટર પી. એલ. વૈદ્યને મોકલી આપવામાં આવેલું. તેના ઉપર વિચાર કરી અમો બન્નેની રૂબરૂ ચર્ચા કરી ડૉ. પી. એલ. વૈદ્ય તેમનો નિર્ણય કસ્તુરભાઈ લાલભાઈ મારફત મોકલી આપે તે સઘળા ઉપર અમો બન્ને તેમજ અમારો શિષ્ય સમુદાય કોઈપણ જાતની મૌખિક અથવા લેખિત ટીકા પ્રગટ કરશે નહિ અને છતાં જો કોઈ કરશે તો તેને અમારી આજ્ઞા બહાર જાહેર કરવામાં આવશે.

૭–૩–૧૯૪૩ **આનન્દસાગર દ. પોતે**
પાલીતાણા, વિજયરામચંદ્રસૂરિ.

એ પ્રમાણે બન્ને આચાર્યોએ રજુ કરેલા મુદ્દાઓની યથાયોગ્ય વિચારણા દ્વારા અને જૈન શાસ્ત્રોની સમાલોચના દ્વારા નક્કી થએલ નિગમન અને નિર્ણય આ પ્રમાણે છે :–

નિર્ણય :–

૧. શ્રી શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈનોમાંના તપાગચ્છના ચારેય પ્રકારના જૈન સંઘે લૌકિક અને લોકોત્તર બન્નેય પ્રકારની આરાધનાઓમાં અમે જણાવ્યા પ્રમાણે તિથિ ક્ષય-વૃદ્ધિ અધિકમાસ સાથેના જોધપુરના ચંડાશુચંડૂ પંચાંગનો ઉપયોગ કરવો. જૈનટિપ્પણ કે જેનું બીજું નામ સિધ્ધાન્ત ટિપ્પણ છે તે ઘણા કાલથી વ્યુચ્છિન્ન થયું છે તેથી તેનો પ્રચાર જ નથી. આગમોને અનુસરતું જૈનટિપ્પણ ફરીથી ચલાવવાનું શક્ય જ ન હોવાથી શ્રી જૈન સંઘ અત્યારે તેને સ્વીકારી શકે તે પણ અશક્ય જ છે.

૨. ચંડાશુચંડૂ પંચાંગને અનુસારે તિથિઓની વૃદ્ધિ કે ક્ષય આવે ત્યારે ઉમાસ્વાતિના વચનના પ્રઘોષ તરીકે પ્રસિધ્ધ 'क्षये पूर्वा तिथिः कार्या वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ શાસ્ત્રનો પંચે નિશ્ચિત કરેલા અર્થ પ્રમાણે આધાર લઈને તિથિનો નિશ્ચય કરવો.

૩. ઉપર બતાવેલા ઉમાસ્વાતિના વચનનો પંચે એવો અર્થ નિર્ણીત કર્યો છે કે–ટિપ્પણામાં કોઈ પણ તિથિનો ક્ષય જણાય ત્યારે ક્ષીણ તિથિની આરાધના માટે પૂર્વની તિથિ કરવી, એટલે કે ક્ષીણ તિથિ વિષયક આરાધન પૂર્વની તિથિએ કરવું. શ્રી જૈન સંઘ આરાધના માટે ઔદયિકી તિથિની અપેક્ષા રાખે છે. તિથિનો ક્ષય થાય ત્યારે તેવી (ઔદયિકી) તિથિની અત્યન્ત અપ્રાપ્તિ થવાથી; અપૂર્વ વિધિને કરનારા 'क्षये पूर्वा तिथि कार्या' એવા શાસ્ત્ર વડે ક્ષીણ તિથિની સ્થાપના તેની પૂર્વ તિથિમાં કરાય છે. એ રીતે ક્ષીણ તિથિ ઔદયિકી બને છે અને તેથી આરાધના માટે તે ઉપયોગી બને છે. એટલે અષ્ટમી ક્ષીણ હોય ત્યાં તેની પૂર્વની સપ્તમીને જ આરાધના માટે અષ્ટમી કરવી. એ પ્રમાણે ચતુર્દશીના ક્ષયે તેની પહેલાની ત્રયોદશીનો ચતુર્દશી તરીકે સ્વીકાર કરવો અને પાક્ષિક પ્રતિક્રમણ તે તિથિએ જ કરવું. પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાનો ક્ષય હોય ત્યારે, તેની પૂર્વની ચતુર્દશીનો પાક્ષિક આરાધન માટે ઉપયોગ કરાતો હોવાથી, અભિગ્રહ રૂપ તેનું તપ વગેરે શ્રી હીર પ્રશ્નમાં દર્શાવેલા માર્ગે ત્રયોદશીએ કરવુ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પાક્ષિક અનુષ્ઠાન સાથે વિરોધ ન આવતો હોય તો ચતુર્દશીએ કરવું અથવા યથારૂચિ પ્રતિપદાએ પણ કરવું. પાક્ષિક પ્રતિક્રમણ, એ તિથિનિયત અનુષ્ઠાન છે. તેમાં મુખ્ય તિથિ ટિપ્પણ પ્રમાણે આવતી ઔદયિકી ચતુર્દશી છે, તેથી પૂર્ણિમા અમાવાસ્યાનો ક્ષય હોય તો પણ, પાક્ષિક આરાધન મુખ્ય એવી ચતુર્દશીએ કરવું, અને ક્ષીણ તિથિ સંબંધી અભિગ્રહરૂપ તપ વગેરે રૂચિ પ્રમાણે તેની પહેલાં કે પછી આરાધવું. એ પ્રમાણે ભાદ્રપદની સુદ ચતુર્થીના ક્ષયે સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ, તેની પૂર્વની તૃતીયામાં ચતુર્થી તિથિને સ્થાપીને કરવું. ભાદ્રપદની સુદ પંચમીનુ પ્રધાન પર્વતિથિપણું જ રહ્યું નથી. તેથી તેનો ક્ષય થાય ત્યારે, તેમાં કરવાનો તપ વગેરે અભિગ્રહ યથારૂચિ પહેલાં કે પછી કરવો. સાંવત્સરિક સાથે વિરોધ ન આવતો હોય તો ભાદ્રપદ સુદ ચતુર્થીએ પણ કરવો. ભાદ્રપદ સુદ પંચમીના ક્ષયના કારણે તૃતીયાનો ક્ષય શાસ્ત્રોથી સિદ્ધ થતો નથી. કલ્યાણકો વગેરે પણ સિદ્ધાંન્તમાં કહેલી તિથિએ જ કરવાનાં હોઈ તે વિષયમાં પણ આજ નિયમ લાગુ પાડવો. આ અર્થ સ્વીકારતાં જે પર્વ અને અપર્વતિથિઓનો સંકર વગેરે અને આરાધનાનો સંકર વગેરે દોષો આચાર્ય શ્રી સાગરાનન્દસૂરિજી કલ્પે છે, તે દોષો શાસ્ત્રોમાં જણાતા નથી તેથી, અને એવા દોષો થાય ત્યારે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાનું વિધાન નહિ હોવાથી, તે દોષ રૂપ નથી જ.

૪. 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એ શાસ્ત્રનો આ અર્થ છે :– ટિપ્પણમાં તિથિની વૃદ્ધિ જણાય ત્યારે આરાધના વગેરે માટે પાછલી એટલે બીજી તિથિ સ્વીકારવી. વૃદ્ધિ પામેલી તિથિ બે વાર ઉદયને સ્પર્શે છે એટલે (તેમાંની) કઈને ઔદયિક ગણવી એવો સંદેહ થએ છતે 'वृद्धौ कार्या तथोत्तरा' એવા નિયમ વિધિ કરનારા શાસ્ત્ર વડે પછીની તિથિનું જ ઔદયિકપણું નક્કી થાય છે. લૌકિક ટિપ્પણમાં આવતી તિથિઓ વૃદ્ધિ પામે ત્યારે આગલી અને આગલીની આગલી તિથિની વૃદ્ધિ ગણવાની બાબતમાં આચાર્ય શ્રી સાગરાનન્દસૂરિજીએ જે પ્રમાણો અને શાસ્ત્રો રજુ કર્યા છે તેનું પ્રામાણ્ય અને શાસ્ત્રત્વ અસિદ્ધ જ રહે છે. જીતવ્યવહારના બળથી તે સિદ્ધ થાય છે એમ જો કહેતા હોય, તો જીત વ્યવહારની સાબીતી માટે જે ચાર અંશો હોવા જોઈએ, તે અધુરા રહેતા હોવાથી જીતવ્યવહાર પણ અસિદ્ધ રહે છે. આ પ્રમાણે અષ્ટમીની વૃદ્ધિ હોય, ત્યારે બીજી અષ્ટમી, ચતુર્દશીની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજી ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યા બે દિવસે હોય ત્યારે બીજી પૂર્ણિમા અને બીજી અમાવાસ્યા, ભાદ્રપદની સુદ ચતુર્થીની વૃદ્ધિ હોય ત્યારે બીજી ચતુર્થી જ ગ્રહણ કરવી. ભાદ્રપદ સુદ પાંચમનું તો પ્રધાન પર્વતિથિપણું જ ચાલ્યું ગયું છે, એમ અમે આગળ અનેકવાર કહી ગયા છીએ. વૃદ્ધિ પામેલી તિથિનો પહેલો દિવસ અધિક માસની પેઠે નપુંસક છે તેથી તે આરાધના માટે ઉપયોગી નથી જ. તિથિનો ઉપયોગ ન કરાય તો તેને માટે શાસ્ત્રમાં કયાંય કશું પ્રાયશ્ચિત્ત જોવામાં આવતુ નથી. તેથી તિથિના તેવા અનુપયોગમાં દોષ જેવું કાંઈ નથી.

૫. તિથિઓની વૃદ્ધિ અને ક્ષયના વિષયમાં, તિથિઓનો ફેરફાર કરવાનું આચાર્ય શ્રી સાગરાનન્દસૂરિજીએ શાસ્ત્રસિદ્ધ તરીકે જે રજુ કર્યું છે તેને તપાગચ્છના શાસ્ત્રો અનુમત થતાં નથી જ. આ વિષયમાં તેમણે રજુ કરેલો જીતવ્યવહાર પણ શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થતો નથી.

૬. સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ એ તિથિનિયત આરાધના છે. તે ટિપ્પણ પ્રમાણે આવતી ભાદ્રપદ સુદ ચતુર્થીએ આરાધવી. પૂ. શ્રી કાલકાચાર્યે કોઈ રાજાની વિનંતિને માન આપીને, ભાદ્રપદ સુદ પંચમીએ નિયત થએલા તે દેશના ઈન્દ્રમહોત્સવ સાથે વિરોધ ન થાય તે માટે અને ષષ્ટીએ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સ્થાપતાં શાસ્ત્રવિરોધનો ભય હતો તે માટે, તે ચતુર્થીએ સ્થાપી છે અને તપાગચ્છના સર્વ જૈનસંઘે પણ તેને માન્ય રાખી છે. એ રીતે જીતવ્યવહારથી સિદ્ધ થયેલી ભાદ્રપદ સુદ ચતુર્થીજ સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણને માટે નિયત તિથિ છે. તેને લીધે પાક્ષિક અને ચાતુર્માસિક પ્રતિક્રમણને માટે ચતુર્દશી નિયત તિથિ છે ભાદ્રપદ સુદ પંચમીનું પ્રધાન પર્વતિથિપણું જ ટળી ગયું છે, તેથી તેની વૃદ્ધિ અને ક્ષય નિમિત્તે શાસ્ત્રથી અસિદ્ધ તૃતીયાની વૃદ્ધિ કે ક્ષય ચલાવવો તે કદાગ્રહ જ છે.

૭. અષાડની પૂર્ણિમાથી આરંભીને, અથવા ચોમાસાના દિવસ એટલે અષાઢ સુદ ચતુર્દશીથી આરંભીને, ભાદ્ર સુદ ચતુર્થી સુધીમાં જે એક માસને વીસ રાત્રિની ગણના શાસ્ત્રોમાં જણાય છે તે પ્રાયોવાદ (આશરાની ગણના જ) છે. એજ પ્રમાણે ભાદ્રપદ સુદ ચતુર્થીથી શરૂ કરીને કાર્તિક સુદ ચતુર્દશી સુધીનાં જે સિત્તેર રાત્રિની ગણના છે તે પણ પ્રાયોવાદ છે.... પ્રાયઃ ઘણા સંવત્સરોમાં તેની ગણના પુરી થાય જ છે. શ્રાવણ કે ભાદ્રપદાદિ અધિક માસ આવે ત્યારે તે દિનગણના શાસ્ત્રનિર્દિષ્ટ સંખ્યાને મળતી આવતી નથી જ. તે પ્રસંગે જૈનો જેમ અધિક માસના દિવસો નથી જ ગણતા તેમ ક્ષીણ વૃદ્ધિ તિથિઓની ગણના પણ તેમણે ન જ કરવી અને તેને લીધે સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણની નિયત તિથિને ન જ ફેરવવી.

૮. લૌકિક ટિપ્પણનો સ્વીકાર કરવામાં પર્વ અને અપર્વતિથિઓનો સંકર તથા આરાધનાનો સંકર વગેરે જે દોષો આચાર્ય સાગરાનન્દસૂરિજીએ કલ્પેલા છે, તે દોષો શાસ્ત્રોમાં ક્યાંય જણાતા નહિ હોવાથી તેમજ તે દોષો નિમિત્તે શાસ્ત્રોમાં પ્રાયશ્ચિત-નું વિધાન નહિ હોવાથી, તે કલ્પેલા દોષો દોષ રૂપ જ નથી, એમ સિદ્ધ થાય છે. 'હીરપ્રશ્ન' વગેરે શાસ્ત્રોમાં પૂર્ણિમા વગેરેના ક્ષયે, કરવાના તપ વગેરેની જે વ્યવસ્થા સૂચવેલી છે તે યોગ્ય જ છે એમ અમો માનીએ છીએ. બધાએ પણ તે જ વ્યવસ્થાનો આશ્રય લેવો.

અંતે આ વિવાદમાં ઉતરેલા બન્ને આચાર્યોના વિષયમાં કાંઈક જરૂર જણાવવું જોઈએ. 'વાદિ પ્રતિવાદિ' શબ્દ પ્રયોગ અને અર્થપ્રતિઅર્થિ' શબ્દ પ્રયોગ કાંઈક પ્રયોજનને ઉદ્દેશીને જ અમે છોડી દીધો છે. તે તેમણે જરૂર ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ. તેમાં પ્રથમ આચાર્ય શ્રી સાગરાનન્દસૂરિજી : એમની વિદ્વતા સાર્વજનીન છે. શ્વેતાંબર જૈન આગમોના સંપાદનથી તેમનું 'આગમોદ્ધારક' બિરૂદ યથાર્થ જ છે; અને સંવિગ્નગીતાર્થ એવા તેઓ, તપાગચ્છના સાધુઓ અને શ્રાવકો તરફથી ઘણું શ્રેષ્ઠ માન પામે છે. આગમોમાં કહેલા આચારની પ્રતિષ્ઠા એજ મહાન પ્રયોજનને ઉદ્દેશીને સિદ્ધાંત ટીપ્પણનો પ્રચાર કરવાનું તેમને અભિમત છે, પણ જૈનાગમોમાં મળી આવે છે તેટલા માત્ર સાધનોથી સિદ્ધાંતટિપ્પણની રચના અશક્ય છે અને તેનો પ્રચાર અતીવ અશક્ય છે, એજ કારણને લઈ આ વિવાદમાં તેમનો નિગ્રહ થાય છે. તપાગચ્છના અત્યારના સઘળાય જૈનો ચંડાશુચંડૂ પંચાંગને આધારે લૌકિક વ્યવહારો કરે છે. અને સિદ્ધાન્ત-ટિપ્પણ ન હોવાથી લોકોત્તર આરાધના પણ તેને જ આધારે કરવી સમુચિત છે. વળી જીતવ્યવહારની સિદ્ધિ માટે એમણે કહેલાં શાસ્ત્રો શાસ્ત્રાભાસ છે; તેથી જીતવ્યવહારની અસિદ્ધિ છે.

આચાર્ય શ્રી વિજયરામચન્દ્રસૂરિજી પણ સંવિગ્ન ગીતાર્થ છે અને પ્રવચનદક્ષ છે. તપાગચ્છના જૈનોને તેઓ પણ બહુમાનનીય છે જ; પોતાના સિદ્ધાન્તનું પ્રતિપાદન એમણે પ્રબલ યુક્તિઓથી સમર્થિત કર્યું છે. આધુનિક જૈનોએ માનેલા પંચાંગમાંની તિથિ વિગેરેના ફેરફારો ન સહી શકતા અને શાસ્ત્રોમાં તેવા ફેરફાર કરવા માટેનાં સમ-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ર્યંક પ્રમાણો નહિ જોતા, તેઓએ 'સાર્વજનીન કોઈપણ પંચાંગને આધારે લૌકિકની પેઠે લોકોત્તર વ્યવહાર ચાલે છે માટે તેને જ સમર્થન આપવું જોઈએ. 'એવી બુદ્ધિથી જ, આચાર્ય શ્રી સાગરાનન્દસૂરિજીનું પ્રાતપક્ષ-પણું સ્વીકાર્યું અને પ્રબલ યુક્તિઓથી પોતાના મતને બળવાન કર્યો છે. ઉમાસ્વાતિના વચનના પ્રદ્યોષને અંગે અધ્યાહારાદિને છોડીને પર્વ અને અપર્વ તિથિઓનો વિભાગ કર્યા વિના, યથાર્થ અર્થને અનુસરવા પૂર્વક તેમણે પોતાનો મત સમર્થિત કર્યો છે તેથી તેમનો અભિપ્રાય પંચે સ્વીકાર્યો છે. જો કે આ વિવાદમાં તેઓનો આચાર્ય શ્રી સાગરાનન્દસૂરિજીની સાથે વિરોધ છે, તો પણ તેમની વિદ્વત્તાનો, સંવિગ્ન ગીતાર્થપણાનો, તેઓ પણ બહુ આદર કરે છે, તેમાં અમને સંશયનો જરાપણ અવકાશ નથી.

પુણાથી વિક્રમના ૧૯૯૯માં વર્ષે, જયેષ્ઠ શુકલ પ્રતિપદા ગુરૂવારે	**પંચઃ- વૈદ્ય શ્રી પરશુરામ શર્માની પોતાના હાથની સહી.**

સામાન્ય રીતે પ્રસ્તુત પ્રકરણ સમજવા માટે આટલો ઈતિહાસ અને હકીકત સુગમ થઈ પડશે. હવે મુખ્ય મુખ્ય શાસ્ત્ર પાઠો આદિનું અવતરણ ગુજરાતી ભાષામાં અવલોકવાથી સત્યનું સંશોધન કરવાનું હસ્તગત થઇ શકશે.

(૧) સં. ૧૪૮૬ શ્રી પર્યુષણા સ્થિતિવિચાર'- કર્તા સહસ્રાવધાની પૂ. આ. શ્રી મુનિસુંદરસૂરિ સેવાકારી પૂ. શ્રી હર્ષ વિ. ગણિવર.

જ્યાં જે માસ તિથિ યા નક્ષત્ર વધ્યાં હોય તે ત્યાં જ છોડી દેવાય છે એજ સર્વ-પ્રસિદ્ધ વ્યવહાર છે.

વિષમકાલના પ્રભાવથી જૈન ટિપ્પણાનો વિચ્છેદ થએલો છે.... પૂર્વગીતાર્થ આચાર્યદેવોએ 'આ પણ આગમના મૂળવાળું છે' એમ પ્રતિષ્ઠા દીક્ષા આદિ સર્વ કાર્યોના મુહૂર્તોમાં લૌકિક ટિપ્પણું જ પ્રમાણ કર્યું છે.

(૨) ૧૫૦૬ 'શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ' કર્તા પૂ. આ. શ્રી રત્નશેખર સૂ. મ.

પ્રાતઃકાળમાં પચ્ચક્ખાણ વખતે જે તિથિ હોય તે તિથિ પ્રમાણ કરાય છે. લોકમાં પણ સૂર્યોદય અનુસારે જ દિવસ તિથિ આદિનો વ્યવહાર છે.

ઉદયમાં જે તિથિ હોય તે પ્રમાણ છે. બીજી કરવામાં આવે તો આજ્ઞાભંગ-અનવસ્થા મિથ્યાત્વ અને વિરાધના લાગે.

શ્રી ઉમાસ્વાતિજી મહારાજનો પ્રઘોષ આ પ્રમાણે સંભળાય છે.

ક્ષયમાં પૂર્વતિથિ કરવી, વૃદ્ધિમાં ઉત્તર તિથિ કરવી. શ્રી વીર પ્રભુનું નિર્વાણ (કલ્યાણક) લોકના અનુસારે કરવું. પા. ૧૫૨

(૩) સોળમો સૈકો-શ્રી હીરપ્રશ્નોત્તરાણિ' ઉત્તરદાતા. અકબર બાદશાહ પ્રતિબોધક જગદગુરૂ આ. શ્રી હીર સૂ. મ.

પુનમ અમાસની વૃધ્ધિમાં બીજી તિથિ જ આરાધ્ય તરીકે જાણવી.

જ્યારે ચૌદશ કે અમાવસ્યા આદિયે કલ્પ વંચાય ત્યારે છઠનો તપ અમુક દિવસે જ કરવો તેવું દિવસનું નિયતપણું નથી. ઠીક પડે તેમ કરવો એમાં આગ્રહ શો ? પા. ૪૫

જેણે શુકલ પંચમી ઉચ્ચરેલી હોય તેણે મુખ્ય વૃત્તિથી ત્રીજથી અઠ્ઠમ કરવો જોઈએ. કદાચ બીજથી કરે તો પાંચમનું એકાસણું કરવા માટે ફરજીઆત નથી. કરે તો સુંદર.

(૪) સોળમો સૈકો 'શ્રી સેન પ્રશ્ન' ઉત્તરદાતા પૂ. આ. શ્રી વિજયસેન સૂ. મ.

'ક્ષયમાં પૂર્વતિથિ કરવી જોઇએ અને વૃધ્ધિમાં ઉત્તર તિથિ કરવી જોઇએ' એવા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

શ્રી ઉમસ્વાતિજી વાચકના વચન પ્રામાણ્યથી વૃદ્ધિ હોય ત્યારે થોડી પણ આગલી (બીજી અગ્રેતના) તિથિ પ્રમાણભૂત છે. પા. ૬૭

(૫) સં. ૧૬૧૫ 'શ્રી તત્ત્વતરંગિણી' કર્તા મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી ગણિવર

કારણ કે અમારે તો આગલી કલ્યાણક તિથિના ક્ષયે પૂર્વની કલ્યાણકતિથિમાં બન્નેની વિદ્યમાનતા હોવાથી ઇષ્ટાપત્તિ જ અમારો ઉત્તર છે. પા. ૯

આગમના અવિરોધે કરીને જ આચાર્ય પરંપરાનું ઉપાદેયપણું છે. પા. ૨૮ સંપૂર્ણ છે એમ કરી વૃદ્ધિમાં પૂર્વતિથિ ન લેવી. જે દિવસે જે તિથિ સમાપ્ત થતી હોય તે જ દિવસે તે તિથિ લેવી પ્રમાણ છે.

એજ પ્રમાણે ક્ષીણ તિથિમાં પણ 'આજે મેં બે કાર્યો કર્યાં' ઈત્યાદિ દૃષ્ટાન્તો સ્વયં વિચારી લેવા. પા. ૧૮

(૬) સં. ૧૬૨૮ 'શ્રી કલ્પસૂત્ર કિરણાવલી વૃત્તિ'-કર્તા મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી ગણિવર.

પાક્ષિક પ્રતિક્રમણ ચૌદશને દિવસે નિયત છે. તે ચૌદશની જ્યારે વૃદ્ધિ થાય છે ત્યારે પહેલી ચૌદશને તજીને બીજી ચૌદશને ગ્રહણ કરવી. દિવસની ગણત્રીમાં તો ચૌદશ કે અન્યતિથિની વૃદ્ધિથી સોળ દિવસ પણ પંદર જ ગણાય છે. એ રીતે ક્ષય થયે છતે ચૌદ દિવસ પંદર જ જાણવા.

(૭) સં. ૧૬૭૭ 'શ્રી કલ્પદીપિકા' કર્તા આ. શ્રી જગદગુરૂ હીરવિજયસૂરીશ્વરજી પ્રશિષ્ય પંડિતપ્રવર શ્રી જયવિજયજી ગણિવર.

એટલા માટે અન્ય વૃદ્ધિ પામેલો માસ જવા દો. ભાદ્રપદની વૃધ્ધિમાં પણ પ્રથમ ભાદરવો પર્યુષણના કાર્યો માટે યોગ્ય નથી જ. અભિવર્ધિત પ્રથમ તિથિ તેના કૃત્યો માટે જેમ તે આ પ્રમાણે-પાક્ષિક પ્રતિક્રમણ જે ચૌદશના નિયત છે. તે ચૌદશની પણ વૃધ્ધિ થાય ત્યારે પ્રથમ ચૌદશને છોડી દઈ બીજી ચૌદશ ગ્રહણ કરવી. પા. ૪

(૮) સં. ૧૬૯૬-'શ્રી કલ્પસૂત્ર સુબોધિકા'-કર્તા શ્રી હીરસૂ. પ્રશિષ્ય મહોપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી ગણિવર.

ભાદરવાની વૃધ્ધિ થઈ હોય તો પ્રથમ ભાદરવો અપ્રમાણ જ છે. જેમ ચૌદશની વૃધ્ધિમાં પહેલી ચૌદશ અવગણીને બીજી ચૌદશે પાક્ષિક કૃત્ય કરાય છે તેમ. પા ૧૭૪.

(૯) સં. ૧૭૦૭ શ્રી કલ્પ કૌમુદિ : કર્તા મહોપાધ્યાય શ્રી શાન્તિસાગરજી ગણિવર.

જે કાર્યોનું ભાદરવામાં કરવાનું વિધાન છે તે કાર્યો ભાદરવા માસની વૃધ્ધિ થાય તો પહેલો અપ્રમાણ માસ છોડી દઈને બીજા પ્રમાણભૂત માસમાં કરવા જોઈએ પા. ૨૧૨

(૧૦) સં. ૧૭૨૮ 'શ્રી પાક્ષિક પર્વસાર વિચાર'-પૂ. આ. શ્રી જ્ઞાનવિમલ સૂ. મ.

જ્યારે પાક્ષિક વિગેરે તિથિ પડે ત્યારે પૂર્વતિથિમાં કરવું, પછીની તિથિમાં નહિ. તેમાં તેની ગંધનો પણ અભાવ હોવાથી. પા. ૩

(૧૧) સં. ૧૯૩૫ 'હેન્ડબીલ' પૂ. શ્રી ઝવેરસાગરજી મ. પૂ. સાગરજી મ. ના ગુરૂદેવ :

એથી પણ માલમ પડે છે કે જેમ તિથિની હાનિ વૃધ્ધિ આવે તે તેમજ કરવી માટે આ પર્યુષણામાં એકમ બીજ ભેગી કરવી.

(૧૨) 'શ્રી વૈરાગ્ય શતક'-પૂ. આ. શ્રી. વિજયપદ્મસૂ. મ.

તિથિની મુખ્યતાવાળા તપમાં સૂર્યોદય વેળાની તિથિ લેવી. તિથિનો ક્ષય હોય તો પહેલાની તિથિ લેવી અને વૃધ્ધિ હોય તો એમાં બીજી તિથિ લેવી. પા. ૫૦૭.

(૧૩) 'શ્રી સિધ્ધચક્ર માસિક'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉત્તરદાતા પૂ. આ. શ્રી સાગરાનંદ સૂ. મ. પ્રશ્ન ૭૭૯નો ઉત્તર :– જ્યોષ્કિરંડક, સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ અને લોકપ્રકાશ આદિ શાસ્ત્રોને જાણનારો મનુષ્ય એમ કહી શકે નહિ કે જૈન શાસ્ત્ર પ્રમાણે બીજ આદિ પર્વતિથિનો ક્ષય હોય નહિ, કેમકે તેમાં અવમરાત્રિ એટલે ઘટવાવાળી તિથિઓ, બીજ, પાંચમ વગેરે ગણાવી છે. વળી જો પર્વતિથિઓનો ક્ષય ન થતો હોય તો ક્ષયે પૂર્વા તિથિ કાર્યા એવો શ્રી ઉમાસ્વાતીજીનો પ્રઘોષ પણ હોત નહિ.

પ્રશ્ન ૮૩૯નો ઉત્તર....ક્ષય અને વૃધ્ધિ પ્રસંગો નિયત છે.

પ્રશ્ન ૭૬૧નો ઉત્તર.... અર્થાત બે ચૌદશો હોય તો પહેલી બીજી ચૌદશનો પણ છઠ્ઠ થાય. બે અમાવાસ્યા હોય તો તેરસ ચૌદશનો છટ્ઠ થઈ પહેલી અમાવાસ્યાએ પારણું કરી બીજી અમાવસ્યાએ એકલો ઉપવાસ થાય. અને બે પડવા હોય તો પણ તેરસ ચૌદશનો છટ્ઠ થઈ, અમાવાસ્યાએ પારણું આવી પહેલે પડવે એકલો ઉપવાસ થાય.

પ્રશ્ન ૮૯૭નો ઉત્તરઃ– મૂલસૂત્રોમાં અષાઢ આદિ મહિનાનો અને પડવા આદિ તિથિઓનો વ્યવહાર હોવાથી પ્રથમ પણ વ્યવહાર લૌકિક ટિપ્પણાને અંગે હોવો જોઈએ એમ કહી શકાય.

વર્ષ. ૪. અંક ૨૩ પા. ૫૩૩:– હીર પ્રશ્નમાં પૂર્ણિમા અમાવાસ્યાની વૃદ્ધિમાં ઔદયિકી શબ્દ બીજી તિથિને અંગે ગુણનિષ્પન્ન છે. બાકી સૂર્યોદય તો બન્નેમાં જ હોય છે.

વર્ષ. ૪. સં. ૧૯૨૦ પા. ૪૫૪ પર્યુષણ બેસવાની તિથિ પલટે, કલ્પવાંચનાની તિથિ પલટે, તેલાધરની તિથિ પલટે, પણ પાક્ષિક અને સાંવત્સરિકની તિથિઓ, જે ચૌદશ અને ચોથ છે, તે પલટે જ નહિ.

(૧૪) સં. ૧૯૮૯ 'પર્યુષણ પર્વની તિથિનો વિચાર અને સંવત્સરી નિર્ણય'

કર્તા : પૂ. આ. શ્રી વિજયનીતિસૂ. શિષ્ય પૂ. ઉં. દયાવિજયજી....હવે આ વખતે ભાદરવા સુ. ૫ નો ક્ષય છે....ભાદરવા સુદી ૪.... પ્રધાન વાર્ષિકરૂપ હોવાથી તેનું કૃત્ય પણ ચતુર્થીએ કરવું જોઈએ એટલે વાર્ષિક કૃત્યમાં પંચમીના કૃત્યનો સમાવેશ થાય.

આવો પ્રસંગ ૧૯૫૨ની સાલમાં બન્યો હતો. આ સંબંધે બહુશ્રુત પંન્યાસજી ગંભીરવિજયજીને બે પત્રો તથા પૂજ્ય શ્રી રાજેન્દ્રસૂરિનો પત્ર તેમાં ભાદરવા સુ. ૫નો ક્ષય હોય ત્યારે સંવત્સરી કયારે કરવી તે સંબંધે ઉહાપોહ કરી ભાદરવા સુદિ ૪ને શુક્રવારે સંવત્સરી કરવાનો અભિપ્રાય આપ્યો છે.

શાસ્ત્રકારે ઉદયતિથિને પ્રમાણભૂત માનેલી છે. ભાદરવા સુદિ ચોથને દિવસે સંવચ્છરી પર્વની આ. કાલકસૂરિની આચરણા છે, અને તે ઉદયતિથિ છે, તો તે છોડી ભાદરવા સુદિ ત્રીજે સંવચ્છરી પર્વ શા આધારથી કરી શકાય ? (પા. ૬)

આ પ્રમાણે ઈતિહાસ હકીકત શાસ્ત્ર પાઠો આદિ માન્યતા ટીકા ટીપ્પણી સિવાય આલેખનમાં લીધી છે. જ્યારે એક પ્રશ્નનો ઉકેલ એક યા બીજા કારણે ન જ આવતો હોય અને સમજપૂર્વક યા ગેરસમજથી યા અજ્ઞાતાના કારણે શ્રી ચતુર્વિધ સંઘમાં વાતાવરણ પ્રશાંત ન રહી શકતું હોય, ત્યારે પ્રથમ તબક્કે સામાન્ય ભણેલ અને સામાન્ય સમજવાળી વ્યક્તિ પણ હકીકત સમજવી જ હોય, તો તેનાથી તદ્દન દૂર ન રહી જાય, તે રીતે રજુ કરવાની આ પણ એક પધ્ધતિ છે. બાકી સમાધિપૂર્વક શ્રી સંઘમાં અને જૈન ધર્મમાં શ્રધ્ધા ધરાવતા સમાજમાં આરાધના થઈ શકે અને સાધર્મિક અને ભાતૃભાવ બન્યો રહે એવા માર્ગો પણ છે જ. અને તે પણ શાસ્ત્રમાન્યતાને છેહ દીધા સિવાય. આ બાબતમાં લેખક અવસરે જરૂર પડે પોતાના વિચારો રજુ કરવા યત્નશીલ રહે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

એ સ્વાભાવિક છે. છતાં સમાજને તાત્કાલિક શાન્તિ અને સમાધિનો માર્ગ મળી રહે તે માટે પૂ. આ. શ્રી રામચંદ્ર સૂ. મ. ના કેટલાક મનનીય વિચારો અમદાવાદમાં ૨૦૨૮ના માગસર માસમાં રજુ થએલ તે પ્રસ્તુતમાં રજુ કરી દેવા હિતાવહ માની રજુ કરવામાં આવે છે :–

પહેલા તિથિ નક્કી કરીને પછી આરાધના થાય. ૧૦ તિથિ–૧૨ તિથિ કલ્યાણક તિથિઓ, કોઈપણ વ્રતની આરાધનાની શરૂઆતનો દિવસાદિ માળાપરિધાનાદિ દિવસ, પ્રથમયાત્રા યા શ્રી સંઘ યાત્રા દિવસાદિ વિચાર કરતા બધી તિથિઓ આરાધ્ય બની જાય છે.

અહિંયા રોજ આવનાર પૈકીના કોઈને બીજી આરાધના કરવી હોય તો તેને અલગ વ્યવસ્થા કરી આપવી જોઈએ, જેથી વિક્ષેપ ક્લેશાદિ થાય નહિ. સમાજના કોઈ પાપોદયે સત્યનો વિચાર કરવાની પણ તૈયારી નથી. વધુ ને વધુ આરાધક થાય એજ ભાવના રાખવી. જૈન દૃષ્ટિનું પંચાંગ વિચ્છેદ પામ્યું છે. ભલામણ કે આધાર બધા નોંધી લે. રહી જાય તો પાનાં પુસ્તક માંગીને નોંધી લે સમજાએ સત્ય સ્વીકારે. પણ કોઈની નિંદામાં પડે નહિ. બરાબર સમજી લે. સાચી આરાધના કરે–કરાવે. સાચા ખોટાનો વિવેક કરીકરાવી, આરાધના બે તિથિની નહી પણ એકની જ કરીએ છીએ.

પાંચમા આરના જુલ્મો અને ઉત્પાતોની તમને ખબર નથી. આપણા જેવા પૂર્વર્ષિઓ હોત તો શાસન આપણી પાસે કેવી રીતે આવત? અન્યમતની સાચી વાત ન સ્વીકારે તે દ્વાદશાંગીની વિરાધના કરે છે. તત્વતરંગિણિ, પ્રવચન પરીક્ષા વિ.માં તિથિનો ખુલાસો છે. કોઈપણ ચોગાનમાં સમજાવવા તૈયાર છીએ. તપગચ્છની પરંપરા તદ્દન શુદ્ધ છે. એમ અમારો ગર્વ અને દાવો છે. શ્રી દેવસૂરિજીના ખરેખરા અમે છીએ. પરંપરા શાસ્ત્રાનુસારી ગણાય, કલ્પસૂત્રના ટીકાકારોએ પણ સામાચારીમાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખો કર્યા છે. પણ સમાજના કમનસીબે સામાચારી વંચાતી નથી ન સમજાય તો સમજવા યત્ન કરી શુદ્ધ આરાધના કરો. ખોટું તજવાની, સાચું સચોટ આરાધવાની આજ્ઞા છે, નિંદા કે ખોટો ઉહાપોહ કરવો નહિ.

અમને કોઈ પકડ નથી. કોઈપણ નવું પ્રમાણ લાવીને મૂકે અને સાબીત કરે કે અમો કરીએ છીએ એ ખોટું છે તો જાહેરમાં માફી માગી મિચ્છામિ દુક્કડમ્ દેવા તૈયાર છું. પહેલાં પણ આ કહેવાયું છે. પણ શાસ્ત્ર ખોલવા તૈયાર નથી. બહુમતના હિસાબે તો જૈન ધર્મ છોડવો પડે અગર નિગોદગતિ પસંદ કરવી પડે. માટે વિક્ષેપ ન વધે એની કાળજી જરૂર રાખવી.

શ્રી સાગરજી મહારાજશ્રી અમારા ભલા માટે અમે માનીએ છીએ એવું લખી ગયા છે. અમે બે એકલા બેસતા. મેં કહ્યું, 'જુઓ સાહેબ, ૧૯૯૧ના ફકરા સિદ્ધચક્રમાંથી હું ટાંકુ આપણે બન્ને સહી કરીએ. અને હેડીંગ બાંધીએ કે અમારા બન્નેની આ માન્યતા છે.' પણ સ્વીકાર થયો નહિ. હું ઉત્પાદક નથી. મેં માર્ગ કાઢયો નથી. પૂ. દેવસૂરિજી જેવા મહાપ્રામાણિક મહાપુરૂષ પૂ. હીરસૂરિ મ ને ઠવે? હારજીતનો પ્રશ્ન નથી. કોઈપણ હારે તેમાં શાસનની શોભા નથી. સત્ય સ્વીકારવામાં હાર નથી.

અનંત ઉપકારીના વચન મળે ત્યાં સુધી વચનાનુસારે ચાલવાનું છે. તિથિની બાબતમાં જાણકાર થવાનો પ્રસંગ પછી ઉભો થયો. ૧૦૦ થી ૧૫૦ વર્ષના ગાળામાં ત્યાગ પ્રધાન જૈન શાસ્ત્ર ભોગ પ્રધાનની આજ્ઞામાં આવી ગયું હતું. ત્યાગીઓને તેમની આજ્ઞામાં રહી તેમના પટ્ટા પ્રમાણે ચોમાસુ કરવું પડતું. આ. શ્રી મુનિસુંદર-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂ. મ. આ બધું ફેરવવા ઈચ્છતા. પણ તેમનો અકુદરતી દેહાંત થયો. પૂ. સત્ય વિ. મ. ક્રિયોધ્ધાર કરે નહિ. સંવિગ્ન શાખા સ્થાપે નહિ અને પીળા વસ્ત્ર થાય નહિ. તેઓશ્રીએ—શ્વેત—જીર્ણ—માનોપેતને આંખ સામે રાખી સુયોગ્ય રક્ષણ શાસનનું કર્યું. મારે તમને જરાએ ગરમ કરવા નથી પણ આરાધક બનાવવા છે. પ્રશ્નોત્તરીમાં પ્રશ્ન ન આવ્યો હોત તો હું ચર્ચા કરત નહિ. (ખરેખર ઘણા અઠવાડીઆ પછી પ્રશ્નોત્તરીના અનેક પ્રશ્નોના ખુલાસા પછી છેલ્લે જ આ પ્રશ્ન ચર્ચાયો હતો).

પ્રામાણિક સાથે વાત કરવાની તૈયારી, પાઠો અને આધારો પૂર્વક વાત થાય. સૌની સમક્ષ રજુ કરી-હાર થાય તો સત્ય સ્વીકારી ખોટું છોડવું જોઈએ. કજીઆ સાધુના છે. એમ માની દૂર રહ્યા. જાણવા મહેનત કરી જ નહિ. એ ખરેખર દુઃખદ બીના છે. જ્યાં સુધી ગરબડની ખબર ન્હોતી ત્યાં સુધી અમે પણ કર્યું છે. અમારા પૂ. ગુરૂઓએ પણ કર્યું છે. ૨૦૦૪ સુધી બધાએ ચોથ સાચવી એને ૨૦૧૩માં કેમ ન સાચવી? અમારા પૂ. ગુરૂઓ કહી ગયા છે કે આ ફેરવવા યોગ્ય છે. શાસન અને ધર્મની વાતમાં પકડ કરતા પહેલા આધાર જોવા જોઈએ. બીજી પણ ખોટી પરંપરાઓ ચાલે છે એ સુધારવાની તાકાત ન હોય તો ન બોલીએ પણ સુધરેલીને બગાડાય, છતાં શ્રી સંઘ એકત્રિત થઈ આધારો દ્વારા સુધારવા માગતો હોય તો પહેલું નામ મારૂં લખજો.

અજ્ઞાન શ્રાવક વર્ગને મારી સલાહ. ભગવાનના માર્ગને અનુસરનારને કોઇ પણ સાધુને તમે માનો તેમાં વાધો નહિ, પણ સમજ્યા વિના બીજાની ટીકા—ટીપ્પણ ન કરવા. મધ્યસ્થ રહેવું. પણ સમજ્યા પછી સત્યમાં મક્કમ રહેવું. સમર્થ શ્રુતજ્ઞાનીઓ—પ્રાવચનિકો— લાલસાબાળા બની કોઇ પ્રરૂપણા કરે, અને ૨૫માં ૨૪ પણ કહાય તેવા હોય—ત્યાં એગોડવિ નિઈબાઇ પમાણં—એક પણ સત્યવાદી પ્રમાણ. શિષ્ટ કહે તે પ્રમાણ—શિષ્ટ તે કે જે રાગદ્વેષ રહિત પ્રામાણિક હોય. જે પરંપરા સિદ્ધાંતનું ખુન કરે તે પરંપરા પરંપરા જ નથી. આરાધના દ્વારા નિર્જરા એજ મારો સમજાવવાનો હેતુ છે.

કોઈની ગેરહાજરીમાં કોઇની વાત કરવી એ મને ઠીક લાગતું નથી પણ અનુકંપા આવે છે અમે ગેરમાર્ગે હોઇએ અને અમને સમજાવે, અને અનુકંપા કરે તો અમે રાજી છીએ. આટલું બધુ હોવા છતાં—સુનિશ્ચિત હોવા છતાં—કોઇ ભૂલ બતાવે તો સુધારવા તૈયાર છું. એઓ એમની ભૂલ સમજવા તૈયાર હોય તો સદાને માટે કાગળ પર મારી સહી સમજવી.

'જે તિથિ જે આરાધતો હોય તેનો વિરોધ કરવો નહિ અને એમને સગવડ કરી આપવી, એમાં સહી કરવા તૈયાર હોય તો તે રીતે પણ સહી કરવા તૈયાર છું. આરાધના કરવી છે અને કરાવવી છે શ્રી સંઘની શાંતિ સમાધિનો આ પણ એક માર્ગ છે.'

(—પૂ. રામચંદ્રસૂ. મ ના અમદાવાદના વ્યાખ્યાનમાંથી)

પ્રસ્તુત પ્રકરણ આલેખન આ રીતે સૌની સમાધિ અને જાણના શુભ હેતુથી પૂર્ણ કરાય છે. આલેખન હકીકત છે. ઉઘાડો ઇતિહાસ છે. અને સંગ્રહિત પાઠો આદિના સીધો સાદો અનુવાદ છે. છતાં કોઈ જિજ્ઞાસુને વિશેષ જાણવાની જિજ્ઞાસા હશે તો રૂબરૂ મળી શકાશે. શાંત શૈલીથી સ્પષ્ટ રીતે ગુરૂ કૃપા પૂર્વક જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા પ્રયત્ન જરૂર થશે. સૌ વાંચો—વિચારો—સત્ય સમજવા પ્રયત્નશીલ બની શ્રી ચતુર્વિધ સંઘમાં શાંતિ સમાધિ સ્થાપવા અને સુવિહિત આચારણા કરવા—કરાવવામાં ઉદ્યમશીલ બનો એજ શુભાભિલાષા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

લાખાબાવળ (હાલાર)થી પ્રગટ થતું
શ્રી જૈન સંઘનું
ધર્મરક્ષા અને ધર્મ પ્રચાર માટેનું
શાસન માન્ય માસિક

શ્રી
મહાવીર શાસન

વાર્ષિક લવાજમ રૂા. ૫)
પરદેશ રૂા. ૧૦)

અવશ્ય મંગાવો — અને
ધર્મજ્ઞાન સાથે શાસન રક્ષા અને પ્રચારનો
લાભ મેળવો.

લખોઃ- શ્રી મહાવીર શાસન કાર્યાલય
શાકમારકેટ સામે, નિશાળ ફળી,
જામનગર (સૌ.)

મુદ્રક : હીરચંદ જગજીવન શેઠ
શ્રી જશવતસિંહજી પ્રિન્ટીંગ વર્કસ-વઢવાણ શહેર.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org